

Over documentatie van vindplaatsen

*Maarten van den Bosch*¹

W.C.H. Staring's vindplaats 'Smitsbosch bij Eibergen' is nu dan eindelijk teruggevonden dankzij speurwerk van Ton Lindemann en Sylvia Verschueren. Tientallen jaren eerder waren vindplaatsen als 'Dieters bij Rekken', 'de Koerboom' enzovoorts door de WTKG gelokaliseerd. De laatste was simpel: dat stond gewoon op de topografische kaart. Maar dat geluk is een uitzondering gebleken. Dieters was een moeizame speurtocht, en wat is de Koerboom eigenlijk waard, het is een groot complex van ondiepe afgravingen geweest met klei uit verschillende lithostratigrafische eenheden.

In de tijd van Staring (midden 19e eeuw) bestonden er nog geen kant en klare gedetailleerde topografische kaarten. Die waren nog in de opnamefase of werden moeizaam voorbereid in de steendrukkerij. Er zijn van hem dan ook geen topografische kaarten met vindplaatsvermeldingen bekend. De eerste gemeten overzichtskaart van Nederland werd vervaardigd door C.R.T. Baron Kraayenhoff rond 1800 en in 1810 uitgegeven als losse tafelgrote bladen in de problematische schaal van 1:115.200. De kaarten hadden het enige coördinatenstelsel dat toen bestond, in lengte- en breedtegraden. Deze kaart vormde de oerbasis voor de Rijks driehoeksmeting, maar verder van de meetpunten (vaak kerktorens) af, ontstonden er forse afwijkingen vanwege het gebruik van een meetketting. Staring heeft er om één of andere reden geen gebruik van gemaakt.

Rond 1860 komen geleidelijk nieuwe topografische kaarten beschikbaar, tientallen jaren eerder tot in de verste uithoeken nauwkeurig gemeten en uitgegeven in steendruk, schaal 1:50.000, alsmede overzichtskaarten. Deze kaarten, waarvan later ook de versie 1:25.000 in kleur verscheen (kleine genummerde bladen) ontberen een hanteerbaar coördinatensysteem. Dat bleef zo tot in het midden van de 20e eeuw. Na ca. 1950 verschenen voor het eerst de topografische kaartbladen zoals we ze nu nog kennen, met twee coördinatensystemen: de lastige lengte- en breedtegraden en een kilometerrooster X en Y ten opzichte van de OLV-kerk te Amersfoort. Dat laatste systeem werd door de overheid tot in de jaren 1970 veel gebruikt, maar omdat het aanleiding gaf tot veel fouten (er moest worden gemeten van onder naar boven, of van boven naar onder en van links naar rechts of andersom) ontstond al rond 1960 op basis van hetzelfde kilometerrooster een kilometervaknummering van links naar rechts en van onder naar boven, met het uitgangspunt ten zuidwesten van Nederland. Dit systeem heeft uiteindelijk de andere systemen verdrongen vanwege zijn praktisch gebruik. De Dienst der Rijksopsporing van Delfstoffen (begin 20e eeuw) registreerde boorlocaties en andere vindplaatsen doormiddel van kadastrale perceelnummers. Achteraf een problematisch gebeuren, want wat te doen bij percelen van bijvoorbeeld 50 meter breed en 300 meter lang, de locatie is dan niet na te trekken, ook niet na lastig speurwerk in archieven. De perceelnummering is ook nooit op topografische kaarten aangegeven geweest. De Rijksopsporing heeft al-

leen globale locatiekaarten nagelaten, de boorlocaties die thans in de archieven zijn opgenomen hebben vaak al een hele rondreis op oudere kaartversies achter de rug. Ze werden iedere 10 á 15 jaar 'op het oog' op nieuwe kaarten overgezet, de betrouwbaarheid is ver te zoeken, sommige locaties maken cirkels van honderden meters als we de kaarten op een rij leggen. In een complex gebied als Winterswijk is dat buitengewoon lastig.

Van onvolkomenheden en fouten moet je leren, zou je zeggen. De werkelijkheid is echter weerbarstig. Nog steeds zie ik aanduidingen in collecties als 'kleigroeve De Vlijt', 'rondweg Borgerhout', 'groeve F.O.W.' of 'Zwarte Jan' en tal van dit soort puzzels voor de generaties na ons. 'Dingden', wát Dingden, de locatie van Ab ten Dam hebben we nooit kunnen vinden! Dat had dus voorkomen kunnen worden. Zelfs de goed bedoelde boring- en vindplaatsnummers in de Achterhoek zijn niet op een toegankelijke wijze gerelateerd aan een bruikbaar coördinatensysteem. De boringnummers zijn met coördinaten in klappers aanwezig bij TNO, maar zullen ze straks ook vindbaar zijn via deze RGM boringnummers of alleen via de nieuwe TNO nummering? Dat laatste is niet te hopen. In ieder geval is wel alles terug te vinden via de kaartcoördinaten, dat is en blijft altijd een toegang in de zoekprogramma's van TNO. Overleg over dit soort zaken is niet misplaatst.

De schriftelijke documentatie bij de Staringcollectie is ooit losgeraakt van de collectie voorwerpen. Dat heeft geleid tot het afvoeren van honderden 19e eeuwse flesjes sediment met onbegrepen nummers, het typemateriaal van de 19e eeuwse Nederlandse stratigrafie. Pas 20 jaar later werd de documentatie die daarbij hoorde in hetzelfde gebouw teruggevonden! Zoiets mag nooit meer gebeuren, maar het kan toch zo weer... Maak van de collecties geen onoplosbare speurtocht in de toekomst: voeg de kaartcoördinaten van de vindplaatsen toe aan uw etiketten, dat hoeft met de moderne middelen zoals pc's en printers niet moeilijk te zijn. De meeste Europese landen hebben momenteel goede topografische kaarten en handzame coördinatensystemen, die u kunt overnemen.

Meet de locatie in ten opzichte van een bestaande kaart-situatie, bijvoorbeeld met een meetlint. Vertrouw niet op uw mobiele telefoon, of wat dan ook, dat is niet zuiver genoeg. In de goede kampeerwinkels zijn kleine gps-ontvangers te koop die de locatie op basis van de kilometervakken in meters in beeld brengen. De zuiverheid in open veld is hiervan goed, maar als er veel bomen zijn, of hoge gebouwen, of een diepe groeve, dan is ook dat niet betrouwbaar. Dan moet u gewoon weer echt gaan meten!

¹Maarten van den Bosch, Vredenseweg 23, 7101 LK Winterswijk, e-mail: bo50700@concepts.nl